

TÜBERKÜLOZ OLAN BİREYLERDE YAŞAM KALİTESİ VE HEMŞİRELİK DESTEK HİZMETLERİNİN ETKİSİ*

Hüseyin YAŞAR¹
Sezer AVCI²
Seval AKBEN³

ÖZ

Bu derleme, tüberkülozun fiziksel, psikososyal ve ekonomik etkilerinin bireylerin yaşam kalitesini nasıl etkilediğini ve hemşirelik destek hizmetlerinin bu etkileri hafifletmedeki rolünü değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Tüberküloz, kronik yorgunluk, solunum güçlüğü, kilo kaybı gibi fiziksel semptomların yanı sıra sosyal damgalama, depresyon ve anksiyete gibi psikososyal sorunlara yol açarak hastaların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, tedaviye uyumu zorlaştırmakta ve hastaların genel sağlık durumunu olumsuz etkilemektedir. Hemşirelik destek hizmetleri, doğrudan gözetimli tedavi, psikososyal destek ve hasta eğitimi gibi müdahalelerle tedaviye uyumu artırmakta, sosyal damgalamayı azaltmakta ve yaşam kalitesini iyileştirmektedir. Özellikle, doğrudan gözetimli tedavi uygulamaları, hastaların ilaçlarını düzenli kullanmasını sağlayarak tedavi sürecini etkin bir şekilde yönetmelerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, psikososyal destek hizmetleri, hastaların stres yönetimi, depresyon ve anksiyete ile başa çıkma becerilerini kolaylaştırarak ruhsal dayanıklılıklarını güçlendirmektedir. Tüberküloz yönetiminde hemşirelerin rehberlik rolü, yalnızca semptom kontrolü sağlamaktan ibaret olmayıp, aynı zamanda hasta eğitimi, sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması gibi kritik görevleri de kapsamaktadır. Hemşirelerin etkili iletişim becerileri ve sürekli izleme faaliyetleri, hastaların tedavi motivasyonunu artırmakta ve tedaviye bağlılıklarını güçlendirmektedir. Toplumsal farkındalığın artırılması ve sosyal damgalamanın önlenmesi amacıyla düzenlenen eğitim programları, hastaların tedaviye katılımını olumlu yönde etkileyerek genel iyilik hallerini iyileştirmektedir. Bu derleme, tüberküloz hastalarının yaşam kalitesini artırmak için multidisipliner bir yaklaşım benimsenmesi ve hemşirelik destek hizmetlerinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gelecekteki çalışmaların, hemşirelik müdahalelerinin etkinliğini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirecek şekilde tasarlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tüberküloz, Yaşam Kalitesi, Hemşirelik Destek Hizmetleri, Psikososyal Destek, Doğrudan Gözetimli Tedavi.

THE IMPACT OF NURSING SUPORT SEVICES ON QUALITY OF LIFE IN INDIVIDUALS WITH TUBERCULOSIS

ABSTRACT

This review examines the impact of tuberculosis on individuals' quality of life by exploring its physical, psychosocial, and economic consequences, and evaluates the role of nursing support services in mitigating these multidimensional effects. Tuberculosis negatively impacts patients' quality of life by causing physical symptoms such as chronic fatigue, respiratory

Makale Geliş/Kabul Tarihi: 14.03.2025/18.04.2025

* Bu çalışmanın bir kısmı 11th Asia Pacific International Congress Contemporary Scientific Research (12-15 Mart 2025)'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur

¹ Doktora Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Bölümü, huseyin.yasar1@std.hku.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-8241-3375.

² Dr.Öğretim Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Afşin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü, sezer.2744@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-3575-4585.

³ Öğr.Gör.Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Göksun Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, seval-9293@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0003-2582-3524.

Künye Bilgisi: Yaşar, H., Avcı, S. & Akben, S. (2025). Tüberküloz olan bireylerde yaşam kalitesi ve hemşirelik destek hizmetlerinin etkisi, *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*, 4(1), 28-36. Doi:10.63742/ustbd.1657610

distress, and weight loss, as well as psychosocial issues like social stigma, depression, and anxiety. These adverse effects hinder treatment adherence and negatively affect the overall health status of patients. Nursing support services, including directly observed therapy, psychosocial support, and patient education, enhance treatment adherence, reduce social stigma, and improve the quality of life. Specifically, directly observed therapy ensures patients take their medications regularly, contributing to the effective management of the treatment process. Additionally, psychosocial support services help patients cope with stress, depression, and anxiety, thereby strengthening their psychological resilience. The guiding role of nurses in tuberculosis management is not limited to symptom control but also involves critical tasks such as patient education, strengthening social support mechanisms, and increasing public awareness. Effective communication skills and continuous monitoring by nurses enhance patients' motivation for treatment and strengthen their adherence to therapy. Educational programs designed to increase public awareness and prevent social stigma positively impact patients' participation in treatment, thereby improving their overall well-being. This review emphasizes the need for a multidisciplinary approach to enhance the quality of life for tuberculosis patients and highlights the importance of strengthening nursing support services. It is recommended that future studies be designed to comprehensively evaluate the effectiveness of nursing interventions.

Keywords: Tuberculosis, Quality of Life, Nursing Support Services, Psychosocial Support, Directly Observed Therapy.

GİRİŞ

Tüberkülozun Genel Tanımı ve Epidemiyolojisi

Tüberküloz (TB), toplumda en sık hastalık oluşturan mikobakteri türü olan *Mycobacterium tuberculosis* kompleksi tarafından oluşturulan, solunum yoluyla bulaşan kronik ve bulaşıcı nekrotizan granülomatöz bir hastalıktır. Başta akciğerler olmak üzere birçok organı etkileyebilir ve küresel ölçekte önemli bir halk sağlığı sorunu olarak varlığını sürdürmektedir (Şenoğlu & Sürücüoğlu, 2024). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre, 2023 yılında dünya genelinde 10,8 milyon kişi TB'ye yakalanmış, 1,25 milyon kişi ise bu hastalık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Ülkemizde ise 374 ölüm bildirilmiştir (World Health Organization [WHO], 2024). Ayrıca erkekler kadınlara göre daha yüksek ölüm ve yakalanma oranına sahiptirler.

Hastalık, enfekte bireylerin solunum sekresyonlarındaki basil içeren damlacıkların havaya yayılması ve sağlıklı bireyler tarafından inhalasyonu ile bulaşmaktadır. En bulaştırıcı vakalar, balgam mikroskopisinde asidorezistan basil (ARB) pozitif olan hastalardır (T.C. Sağlık Bakanlığı [TCSB], 2019). Tedavi edilmeden önce bir TB hastasının, yılda ortalama 3-5 kişiye hastalığı bulaştırabileceği tahmin edilmektedir (Şenoğlu & Sürücüoğlu, 2024). DSÖ 2023 raporuna göre, küresel TB insidansı yüz binde 133 olarak belirlenirken, Türkiye’de bu oran yüz binde 14 olarak saptanmıştır (WHO, 2023). Türkiye’de 2021 yılında 9.156 yeni TB vakası kaydedilmiştir (Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği [TÜSAD], 2023). COVID-19 pandemisi, TB tanı ve kayıt süreçlerinde aksamalara neden olmuş, ancak bu azalma hastalığın gerilediğini değil, sağlık hizmetlerine erişimdeki kısıtlamaları yansıtmaktadır (Şenoğlu & Sürücüoğlu, 2024).

Tüberküloz, yalnızca bulaşıcı olması nedeniyle değil, çoklu ilaca dirençli ve rifampisine dirençli vakaların artışı nedeniyle de halk sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. 2022 yılında dünya genelinde 410.000 kişide çoklu ilaca direnç veya rifampisine direnç tespit edilmiştir (WHO, 2023). Türkiye’de yeni TB vakalarında rifampisine direnç oranı %2,6, daha önce tedavi görmüş olgularda ise %8,9 olarak belirlenmiştir (TCSB, 2019). Hastalığın kontrolü için erken tanı, etkili tedavi, temaslı takibi ve koruyucu sağlık hizmetleri kritik öneme sahiptir. DSÖ’nün "Tüberkülozu Bitirme Stratejisi" kapsamında 2035 yılına kadar TB kaynaklı ölüm oranlarının %90 oranında azaltılması hedeflenmektedir (WHO, 2023). Türkiye’de de Ulusal Tüberküloz Kontrol Programı kapsamında hastalığın erken tanı, doğru tedavi ve temaslı taramalarının etkin yürütülmesi amaçlanmaktadır (TCSB, 2019).

Tüberkülozun Halk Sağlığı Açısından Önemi

Tüberküloz (TB), sadece fiziksel sağlığı etkilemekle kalmaz, aynı zamanda psikososyal ve ekonomik faktörleri de etkileyerek bireylerin yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürür. TB hastalarında kronik yorgunluk, solunum güçlüğü, göğüs ağrısı, ateş, kilo kaybı ve gece terlemeleri gibi belirtiler,

günlük yaşam aktivitelerini kısıtlayarak bireylerin genel sağlık durumunu olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Şenoğlu & Sürücüoğlu, 2024). Hastalığın uzun süreli ilaç tedavisi ve izolasyon gerekliliği, hastaların sosyal ilişkilerini sınırlandırmakta ve psikolojik stres düzeylerini artırmaktadır. TB'li bireyler, toplumda damgalanma ve dışlanma riskiyle karşı karşıya kalabilmekte, bu durum hastaların tedaviye uyumunu ve sağlık hizmetlerine erişimini olumsuz yönde etkilemektedir (WHO, 2023).

Toplumsal düzeyde bakıldığında, TB özellikle kalabalık yaşam koşulları, yoksulluk ve düşük sosyoekonomik seviyeye sahip bölgelerde daha yaygın olarak görülmektedir. Salgınlar halinde yayılma potansiyeli olan TB, toplum sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. DSÖ verilerine göre, dünya genelinde her yıl milyonlarca yeni TB vakası ortaya çıkmakta ve bu durum sağlık sistemleri üzerinde ağır bir ekonomik yük oluşturmaktadır (WHO, 2023). TB'nin kontrol altına alınamaması, iş gücü kaybına ve üretkenliğin azalmasına yol açarak ekonomik istikrarsızlığı da beraberinde getirmektedir (TÜSAD, 2023).

Tüberkülozun Birey Üzerindeki Etkileri

Tüberkülozun Fiziksel, Sistemik ve Metabolik Sağlık Üzerindeki Etkileri

Tüberküloz, bulaşıcı bir hastalık olarak fiziksel sağlığı derinden etkileyen ciddi semptomlara yol açar. TB'nin fiziksel sağlık üzerindeki olumsuz etkileri, hastalığın doğrudan semptomları ve tedavi sürecinde kullanılan ilaçların yan etkileri ile yakından ilişkilidir. TB'nin başlıca semptomların yaşam kalitesini olumsuz etkilemesinin yanında tedavi sürecinde uygulanan ilaçlar, hepatit, gastrointestinal rahatsızlıklar, cilt döküntüleri ve nöropati gibi yan etkilere neden olarak hastaların genel sağlık durumunu daha da kötüleştirebilir. Bu yan etkiler, tedavi sürecinde hasta uyumunu zorlaştırmakta ve ek sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Ausi vd., 2021)

TB'nin fiziksel sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve yaşam kalitesini artırmak için kapsamlı bir tedavi ve düzenli izleme süreci gereklidir. Ayrıca, semptom yönetimi ve yan etkilerin kontrolü için multidisipliner bir yaklaşım önemlidir. TB'nin fiziksel sağlık ve diğer sağlık sorunları üzerindeki etkileri, Tablo 1'de ayrıntılı olarak açıklanmaktadır (Nightingale vd., 2023).

Tablo 1. Tüberkülozun Fiziksel, Sistemik ve Metabolik Sağlık Üzerindeki Etkileri

Kategori	Etkiler	Açıklama	Kaynak
Fiziksel Sağlık Sorunları	Semptomlar	Tüberküloz, özellikle akciğerleri etkileyip kronik öksürük, göğüs ağrısı, halsizlik, kilo kaybı, ateş ve gece terlemeleri gibi belirgin semptomlarla kendini gösterir. Bu semptomlar, hastaların günlük yaşam aktivitelerini kısıtlayarak yaşam kalitesinde ciddi düşüşlere yol açmaktadır.	(Zaman, 2010)
	Fiziksel Zayıflık	Tüberküloz hastaları, fiziksel güçsüzlük, bulantı, kusma, baş dönmesi ve nefes darlığı gibi çeşitli fiziksel rahatsızlıklar yaşayabilmektedir. Bu belirtiler, hastaların fiziksel güç kaybına uğramasına ve genel sağlık durumlarının bozulmasına yol açarak günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkilemektedir.	Septiani vd. (2022)
	Kronik Solunum Yolu Hastalıkları	Tüberküloz, tedavi sonrasında bile akciğerlerde kalıcı hasara neden olabilir ve bu durum, kronik solunum yolu hastalıklarının gelişmesine yol açarak hastaların uzun vadeli sağlık durumlarını olumsuz etkilemektedir.	Cabrera-Sanchez vd. (2022)
Sistemik ve Metabolik Sağlık Sorunları	Dişabet ile İlişki	Tüberküloz, insülin direnci ve tip 2 dişabet gelişimine zemin hazırlayabilmektedir. Hastalığın neden olduğu inflamasyon ve metabolik değişiklikler, glikoz toleransını bozarak kan şekeri dengesini olumsuz yönde etkilemektedir.	Bisht vd (2023)
	Akciğer Kanseri Riski	Tüberküloz geçiren bireylerde, özellikle hastalığı takip eden ilk iki yıl içinde, akciğer kanseri gelişme riski belirgin şekilde artmaktadır. Tüberkülozun akciğerlerde neden olduğu doku	Cabrera-Sanchez vd. (2022)

		hasarı ve kronik inflamasyon, kanser gelişimini tetikleyebilecek önemli risk faktörleri arasında yer almaktadır.	
--	--	--	--

Tüberkülozun Psikososyal ve Ruhsal Sorunlar Üzerindeki Etkileri

Tüberküloz, yalnızca fiziksel sağlığı değil, psikososyal ve ruhsal sağlığı da derinden etkileyen kompleks bir hastalıktır. TB'nin bulaşıcı niteliği, uzun ve zorlu tedavi süreci ile toplumsal damgalama, hastalarda ciddi psikososyal sorunlara neden olmaktadır. Depresyon, anksiyete, sosyal izolasyon ve yalnızlık hissi, TB hastalarının en sık karşılaştığı psikososyal problemler arasında yer almaktadır (Laxmeshwar vd., 2019). TB'nin psikososyal ve ruhsal etkileri, Tablo 2'de ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Bu etkilerin doğru şekilde anlaşılması ve etkin bir şekilde yönetilmesi, hastaların yaşam kalitesini artırmak ve tedavi başarısını desteklemek için kritik öneme sahiptir (Karakoç vd., 2021).

Tablo 2. Tüberkülozun Psikososyal ve Ruhsal Sorunlar Üzerindeki Etkileri

Kategori	Etkiler	Açıklama	Kaynak
Psikososyal Sorunlar	Depresyon ve Anksiyete	TB hastalarında depresyon ve anksiyete yaygın olarak görülmekte, MDR-TB hastalarında depresyon %25, anksiyete %24 oranında rapor edilmektedir. Hastalığın kronik yapısı ve uzun tedavi süreci, umutsuzluk ve çaresizlik duygularını artırarak psikoz gibi ciddi ruhsal bozukluklara yol açabilmektedir.	Alene vd. (2018)
	Sosyal İzolasyon	Tüberkülozun bulaşıcı doğası ve toplumdaki yanlış algılar, hastaların sosyal ilişkilerini kısıtlamasına ve yalnızlık hissetmesine yol açmaktadır. Bu durum, sosyal destek mekanizmalarından yararlanma olasılığını azaltarak, ruhsal dayanıklılığı zayıflatmaktadır. Sosyal damgalama ve toplumsal dışlanma, utanç, değersizlik hissi ve depresyon riskini artırmaktadır.	Thomas vd. (2016)
	Ekonomik Zorluklar	TB hastalarının psikososyal sağlığını olumsuz etkileyen önemli faktörlerden biri, uzun tedavi süreciyle birlikte gelen iş gücü kaybı ve gelir azalmasıdır. Bu ekonomik kaygılar, psikolojik stres düzeylerini artırarak, hastaların yaşam kalitesini düşürmekte ve tedaviye uyumlarını zorlaştırmaktadır.	Thomas vd. (2016)
Ruhsal Sorunlar	Ruhsal Sağlık ve Başa Çıkma Stratejileri	Tüberküloz hastalarında ruhsal sağlık sorunları yaygın olarak görülmektedir. Anksiyete ve depresyon semptomlarını azaltmak amacıyla uygulanan psiko-ruhsal stratejiler, stres yönetimi, duygusal destek ve motivasyon artırıcı teknikleri içermektedir. Bu stratejiler, hastaların stresle başa çıkmasını kolaylaştırarak ruh sağlığını iyileştirmede etkili olabilmektedir.	Syakiratin vd. (2019)
	Psiko-Ruhsal Müdahaleler	Psiko-ruhsal müdahaleler ve Ruhsal Duygusal Özgürlük Teknikleri , TB hastalarında anksiyete seviyelerini azaltmak ve iyileşme motivasyonlarını artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu yöntemler, psikolojik dayanıklılığı güçlendirip duygusal stres faktörlerini hafifleterek, hastaların ruhsal iyilik hallerini desteklemektedir.	Nadatien vd. (2024)

Tüberküloz ve Yaşam Kalitesi: Çok Boyutlu Bir Yaklaşım

Tüberküloz, yalnızca fiziksel sağlığı etkilemekle kalmaz, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve çevresel faktörleri de olumsuz etkileyerek bireylerin yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürmektedir. DSÖ'ne göre, yaşam kalitesi, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik halini, içinde bulunduğu kültürel yapı ve değerler sistemi içinde değerlendirme sürecini ifade etmektedir (WHO, 2023). Bu bağlamda, kronik hastalıklar, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini, sağlık algılarını ve sosyal ilişkilerini doğrudan etkileyerek yaşam kalitesinde belirgin düşüşlere neden olmaktadır (Hisar, 2007). Tüberküloz, uzun süreli tedavi gerektiren bulaşıcı bir hastalık olup, bireyleri hem fiziksel hem de psikolojik açıdan zorlayan

karmaşık bir süreç yaratmaktadır. Ayrıca, uzun süren ilaç tedavisi ve izolasyon gerekliliği, hastaların sosyal ilişkilerini sınırlamakta ve psikolojik baskıyı artırmaktadır. Toplumsal damgalama, hastaların toplumdan dışlanmasına yol açarak ruhsal sağlıklarını ve tedaviye uyumlarını olumsuz yönde etkilemektedir (WHO, 2023). Tüberkülozun yaşam kalitesi üzerindeki çok boyutlu etkilerini anlamak ve bu etkileri yönetmek, hastaların genel iyilik hallerini iyileştirmek ve tedavi sürecini desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Tüberküloz Hastalarının Yaşam Kalitesini Etkileyen Temel Faktörler

Tüberküloz hastalarının yaşam kalitesini etkileyen temel faktörler, fiziksel, psikososyal ve ekonomik boyutlarda çeşitlilik göstermektedir. Bu faktörler, hastaların günlük yaşam aktivitelerini, sağlık algılarını ve sosyal ilişkilerini doğrudan etkileyerek genel yaşam kalitesini belirlemektedir. Tüberkülozun yaşam kalitesi üzerindeki etkileri, Tablo 3'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 3. Tüberküloz Hastalarında Yaşam Kalitesini Etkileyen Temel Faktörler

Faktörler	Açıklama	Kaynak
Fiziksel ve Psikolojik Faktörler	Tüberküloz tedavisi sırasında fiziksel zayıflık, tedaviye bağlı yan etkiler ve psikolojik stres, hastaların yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Yorgunluk, ağrı, bulantı ve depresyon, günlük yaşam aktivitelerini kısıtlayarak genel sağlık durumunu kötüleştirmekte ve hastaların yaşam kalitesinde belirgin düşüşlere neden olmaktadır.	Septiani vd. (2022) Sofiana & Nugraheni (2022)
Sosyal ve Çevresel Faktörler	Sosyal damgalama, iş kaybı, yetersiz konut koşulları ve düşük gelir, TB hastalarının sosyal ilişkilerini zayıflatarak yalnızlık hissine yol açmaktadır. Toplumsal dışlanma, ruh sağlığını olumsuz etkileyerek depresyon riskini artırmakta ve hastaların psikososyal iyilik halini düşürmektedir.	Septiani vd. (2022) Sofiana & Nugraheni (2022)
Demografik Faktörler	Yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi ve medeni durum, TB hastalarının yaşam kalitesini etkileyen önemli faktörler arasındadır. Özellikle ileri yaş ve düşük eğitim seviyesi, yaşam kalitesinde belirgin düşüşlere neden olmaktadır.	Sofiana & Nugraheni (2022)
Psikolojik Sorunlar ve Stres Faktörleri	Depresyon, anksiyete ve diğer psikolojik rahatsızlıklar, TB hastalarının ruhsal sağlığını bozarak yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürmektedir. Stres yönetimi eksikliği ve yetersiz psikososyal destek, tedaviye uyumu azaltarak hastaların genel iyilik halini olumsuz etkilemektedir.	Septiani vd. (2022) Sofiana & Nugraheni (2022)
Tedaviye Uyum Faktörleri	İlaç tedavisine düzenli uyum, TB hastalarının fiziksel ve psikolojik sağlıklarını doğrudan etkileyen kritik bir faktördür. Tedaviye uyum gösteren hastalar, daha iyi sağlık sonuçları elde ederken, uyumsuzluk ise nüks riski ve düşük yaşam kalitesi ile ilişkilendirilmektedir.	Dires vd. (2020) Sofiana & Nugraheni (2022)

Hemşirelik Destek Hizmetlerinin Yaşam Kalitesine Etkisi

Tüberküloz hastalarının yaşam kalitesini artırmada, fiziksel semptomların yönetimi, ruh sağlığının korunması ve sosyal destek mekanizmalarının sağlanması kritik faktörlerdir (TCSB, 2019). Hemşirelik destek hizmetleri, TB hastalarının tedaviye uyumunu artırmada, fiziksel semptomları kontrol altına almada ve psikososyal destek sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Nitelikli hemşirelik bakımı, hastaların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırarak ilaç uyumunu artırmakta ve tedavi sürecinin başarısını yükseltmektedir (Bıyıklı & Lotfi, 2021).

- **Fiziksel semptom yönetimi:** Hemşireler, TB hastalarının hava yollarının açıklığını sağlamak, beslenme ve hijyen durumlarını optimize etmek ve günlük yaşam aktivitelerine katılımını desteklemek gibi kritik görevleri üstlenerek hastalığın seyrini olumlu yönde etkilemektedir (Laxmeshwar vd., 2019).
- **Psikososyal destek:** Hemşirelerin sunduğu danışmanlık hizmetleri, hastaların ruhsal dayanıklılığını artırmak, psikolojik streslerini azaltmak ve toplumsal damgalama ile baş etmelerine yardımcı olmak için büyük önem taşımaktadır (Laxmeshwar vd., 2019).

- **Sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi:** TB hastaları, uzun süren tedavi süreçleri nedeniyle iş gücü kaybı, gelir azalması ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Sosyal desteğin varlığının hastaların semptomlarını hafiflettiği ve tedavi sürecini olumlu yönde etkilediği ayrıca, tedavi düzenliliği ile sosyal destek arasında güçlü bir ilişki olduğu bildirilmektedir (Bıyıklı & Lotfi, 2021). Hemşirelerin rehberliği, hastaların sosyal destek kaynaklarına yönlendirilmesi ve bu kaynakların etkin kullanımının teşvik edilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Laxmeshwar vd., 2019).

Tedaviye Uyumun Artırılmasında Hemşirelik Destek Hizmetlerinin Etkisi

Tüberküloz, bulaşıcı ve tedavi süreci uzun olan bir hastalık olup, etkin bir yönetim ve bütüncül bakım yaklaşımı gerektirmektedir. TB'nin başarılı bir şekilde kontrol altına alınması, yalnızca tıbbi tedavi ile sınırlı kalmayıp, kapsamlı bakım ve destek hizmetlerinin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, hemşireler, TB yönetiminde kritik bir rol üstlenmektedir. Tanı, tedavi ve izlem süreçlerinde etkin görevler üstlenerek, hastalığın kontrolü ve tedavi başarısının artırılmasına önemli katkılar sunmaktadırlar (Chen vd., 2024; Sholahuddin & Hariyanto, 2024). Hemşirelik destek hizmetleri, tedaviye uyumun artırılmasında, hasta eğitimi, motivasyonun desteklenmesi ve psikososyal yardım sağlanması yoluyla tedavi sürecinin başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Bu kapsamda, hemşirelerin etkili iletişim becerileri ve sürekli izleme faaliyetleri, hastaların tedaviye bağlılıklarını güçlendirmektedir (Ganguli vd., 2016).

Doğrudan Gözetimli Tedavi ve Tüberküloz Tedavisine Uyum

Tüberküloz tedavisinin başarısı, hastaların ilaçlarını düzenli ve doğru bir şekilde kullanmalarına bağlıdır. Doğrudan gözetimli tedavi (DGT), TB tedavisinde uyumu artırmak ve tedavi sürecini etkin bir şekilde izlemek amacıyla kullanılan stratejik bir yöntemdir. Bu yöntemde, eğitilmiş bir sağlık personeli, hastanın ilaçlarını doğru ve düzenli bir şekilde aldığını gözlemler. DGT, tedavi sürecinde oluşabilecek direnç gelişimini önlemek ve hastanın tedaviyi tamamlamasını sağlamak için etkili bir strateji olarak kabul edilmektedir (TCSB, 2019; Gunawardena vd., 2024).

Hemşireler, DGT uygulamaları ile hastaların ilaç alımını doğrudan izleyerek, tedavi maliyetlerinin azaltılmasında ve tedaviye uyumu sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu süreçte, hastaların ilaçların olası yan etkileri ve baş etme yöntemleri konusunda bilgilendirilmesi, tedavi sürecinin etkinliğini artırmakta ve tedaviye devam oranlarını yükseltmektedir. Ayrıca, hemşireler, DGT sürecinde hastalarla düzenli iletişim kurarak, tedavi motivasyonunu desteklemekte ve yan etkilerin yönetiminde rehberlik etmektedirler (Bishara vd., 2023).

Hasta Eğitimi ve Toplum Bilinçlendirme

Tüberkülozun kontrolünde, hasta eğitimi ve toplumun bilinçlendirilmesi hayati öneme sahiptir. Hemşireler, hastalara ve ailelerine TB'un bulaşma yolları, korunma yöntemleri ve tedavi süreci hakkında kapsamlı bilgi sunarak, bilinç düzeyini artırmakta ve hastalığın yayılmasını önlemektedir. Özellikle, ilaçların yan etkileri ve baş etme stratejileri hakkında yapılan bilgilendirmeler, tedavi sürecinin etkinliğini artırmakta ve tedaviye devam oranlarını olumlu yönde etkilemektedir. Hemşireler, toplumun TB konusunda farkındalığını artırarak, sosyal damgalama ve ayrımcılığın önlenmesine de katkı sağlamaktadır. Toplum eğitimleri ve bilgilendirme kampanyaları yoluyla, TB'un bulaşma yolları, korunma yöntemleri ve tedavi süreci hakkında doğru bilgi paylaşımı yapılmakta ve böylece yanlış inançların giderilmesi sağlanmaktadır. Bu bilinçlendirme faaliyetleri, toplum sağlığını korumada ve hastalığın yayılmasını önlemede etkili bir strateji olarak kabul edilmektedir (Chen vd., 2024; N.; Sholahuddin & Hariyanto, 2024; Gunawardena vd., 2024).

Psikososyal Destek ve Çözüm Odaklı Yaklaşımlar

Tüberküloz hastalarının psikososyal sorunlarını yönetmek ve yaşam kalitelerini artırmak için çözüm odaklı psikososyal destek yaklaşımları büyük önem taşımaktadır (Chen vd., 2024; Laxmeshwar vd., 2019). Bu bağlamda, hemşirelerin rolü hayati öneme sahiptir. Hemşireler, hastaların psikososyal gereksinimlerini belirleyerek, duygusal destek, psikoeğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarak ruhsal dayanıklılığı artırmada kritik görevler üstlenmektedir (N., Sholahuddin & Hariyanto, 2024).

Psikoeğitim ve Bilgilendirme: Tüberküloz hastalarının, hastalık süreci, tedavi yan etkileri ve bulaşıcılık hakkında doğru bilgiye ulaşmaları, yanlış inançları gidermek ve toplumsal önyargılarla başa çıkmak için kritik öneme sahiptir (Chen vd., 2024). Bilgilendirici eğitimler, hastaların korkularını azaltarak tedaviye uyumlarını artırmakta ve hastalık sürecini daha iyi yönetmelerine olanak tanımaktadır (Laxmeshwar vd., 2019). Hemşireler, hastalara hastalığın doğası, tedavi süreci ve sosyal damgalama ile baş etme yolları hakkında bilinçli eğitim vererek, hastaların güçlendirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır (N., Sholahuddin & Hariyanto, 2024).

Psikolojik Destek ve Danışmanlık: Psikososyal destek, hastaların depresyon, anksiyete ve stresle başa çıkma becerilerini güçlendirmeyi hedefler (Chen vd., 2024). Bireysel danışmanlık seansları, hastaların duygusal yüklerini hafifletmelerine ve psikolojik dayanıklılıklarını artırmalarına yardımcı olur (Laxmeshwar vd., 2019). Psikolojik destek hizmetleri, hastaların kendilerini değerli hissetmelerini sağlayarak, toplumsal damgalamanın etkilerini azaltmakta ve yalnızlık hissini gidermektedir (N., Sholahuddin & Hariyanto, 2024).

Destek Grupları ve Sosyal Katılım: Tüberküloz hastalarının sosyal izolasyonunu azaltmak ve yalnızlık duygusunu gidermek amacıyla, destek grupları oluşturmak etkili bir yöntemdir (Chen vd., 2024). Hasta destek grupları, benzer deneyimleri paylaşarak duygusal dayanışmayı artırmakta ve toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlamaktadır (Laxmeshwar vd., 2019). Hemşireler, destek gruplarının organizasyonunu sağlayarak, hastaların sosyal etkileşimlerini artırmalarına ve toplumsal damgalamaya karşı daha dirençli hale gelmelerine yardımcı olmaktadır (N., Sholahuddin & Hariyanto, 2024).

Aile Eğitimi ve Destek Mekanizmaları: Aile içi destek, TB hastalarının psikososyal iyilik halini artırmada kritik öneme sahiptir (Chen vd., 2024). Aile üyelerinin hastalık süreci hakkında bilgilendirilmesi, hastaya yönelik empati ve desteklerinin güçlenmesini sağlar (Laxmeshwar vd., 2019). Hemşireler, aile eğitimleri düzenleyerek, aile içi iletişimi artırmakta ve destekleyici bir çevre oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır (N., Sholahuddin & Hariyanto, 2024).

Toplumsal Farkındalık ve Stigma ile Mücadele: Toplumsal damgalamayı azaltmak ve hastalara yönelik önyargıları kırmak için farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir (Chen vd., 2024). Toplumsal farkındalık programları, hastalığın bulaşıcılığı ve tedavi edilebilirliği hakkında doğru bilgi vererek, toplumdaki ön yargıları gidermekte ve damgalamayı azaltmaktadır (Laxmeshwar vd., 2019). Hemşireler, toplumsal eğitim programlarına katılarak, hastalığın doğru anlaşılmasını sağlamakta ve toplumun bilinçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır (N., Sholahuddin & Hariyanto, 2024).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, bu derleme, tüberkülozun fiziksel, psikososyal ve ekonomik etkilerinin hastaların yaşam kalitesini düşürdüğünü ve hemşirelik destek hizmetlerinin bu etkileri hafifletmede önemli rol oynadığını göstermiştir. Özellikle doğrudan gözetimli tedavi, psikososyal destek ve hasta eğitiminin tedaviye uyumu artırdığı ve sosyal damgalamayı azalttığı belirlenmiştir. Hemşirelik destek hizmetleri güçlendirilerek TB hastalarının fiziksel semptomlarını yönetmek, psikososyal destek sağlamak ve tedaviye uyumu artırmak hedeflenmelidir. Hasta eğitimi ve toplum bilinçlendirme çalışmalarıyla sosyal damgalama azaltılmalı, psikososyal destek mekanizmaları güçlendirilerek ruhsal dayanıklılık artırılmalıdır. Gelecekteki araştırmaların, hemşirelik müdahalelerinin etkinliğini daha kapsamlı değerlendirecek şekilde tasarlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alene, K. A., Clements, A. C., McBryde, E. S., Jaramillo, E., Lönnroth, K., Shaweno, D., ... & Viney, K. (2018). Mental health disorders, social stressors, and health-related quality of life in patients with multidrug-resistant tuberculosis: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Infection*, 77(5), 357-367.
- Ausi, Y., Santoso, P., Sunjaya, D., & Barliana, M. (2021). Between Curing and Torturing: Burden of Adverse Reaction in Drug-Resistant Tuberculosis Therapy. *Patient preference and adherence*, 15, 2597 - 2607. <https://doi.org/10.2147/PPA.S333111>.
- Bıyıklı, N., & Lotfi, S. (2021). Tüberküloz hastalarının tedavi süresinde sosyal destek süreçlerinin incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24(3): 457-468.
- Bishara, H., Green, M., Saffouri, A., & Weiler-Ravell, D. (2023). Latent Tuberculosis Treatment among Hard-to-Reach Ethiopian Immigrants: Nurse-Managed Directly Observed versus Self-Administered Isoniazid Therapy. *Tropical Medicine and Infectious Disease*, 8. <https://doi.org/10.3390/tropicalmed8020123>.
- Bisht, M. K., Dahiya, P., Ghosh, S., & Mukhopadhyay, S. (2023). The cause–effect relation of tuberculosis on incidence of diabetes mellitus. *Frontiers in Cellular and Infection Microbiology*, 13, 1134036.
- Cabrera-Sanchez, J., Cuba, V., Vega, V., Van der Stuyft, P., & Otero, L. (2022). Lung cancer occurrence after an episode of tuberculosis: a systematic review and meta-analysis. *European respiratory review*, 31(165).
- Chen, Y., Xie, Y., Wei, M., & Xu, D. (2024). Clinical effects of detailed nursing management interventions on medication adherence and disease perception in patients with drug-resistant tuberculosis. *World Journal of Clinical Cases*, 12(20), 4191–4198. <https://doi.org/10.12998/wjcc.v12.i20.4191>
- Dires, A., Hagos, T., Yitayal, M., Amare, G., & Aschalew, A. (2020). Quality of life and associated factors among patients with tuberculosis at the University of Gondar comprehensive specialized hospital, Ethiopia. *Quality of Life Research*, 30, 1173–1181. <https://doi.org/10.1007/s11136-020-02717-w>
- Ganguli, A., Clewell, J., & Shillington, A. (2016). The impact of patient support programs on adherence, clinical, humanistic, and economic patient outcomes: a targeted systematic review. *Patient preference and adherence*, 10, 711 - 725. <https://doi.org/10.2147/PPA.S101175>.
- Gunawardena, S., McMahon, E., & Doherty, A. (2024). A systematic review of the prevalence of psychosis in people with tuberculosis. *European Psychiatry*. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2024.759>
- Hisar, F. (2007). Tüberküloz hastalarına sağlığının geliştirilmesinde sağlık inanç modeli ve eylem teorisinin uygulanması [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. https://jag.journalagent.com/z4/download_fulltext.asp?pdire=jern&plng=eng&un=JERN-60320
- Karakoç Kumsar, A., Güner, A., & Taşkın Yılmaz, F. (2021). Tüberküloz hastalarında damgalama: Hastalığı kabul ve umutsuzluk düzeyine etkisi. *Sağlık ve Toplum*, 31(1), 69–77.
- Laxmeshwar, C., Stewart, A., Dalal, A., Kumar, A., Kalaiselvi, S., Das, M., Gawde, N., Thi, S., & Isaakidis, P. (2019). Beyond 'cure' and 'treatment success': Quality of life of patients with multidrug-resistant tuberculosis. *The International Journal of Tuberculosis and Lung Disease*, 23(1), 73–81. <https://doi.org/10.5588/ijtld.18.0149>

- Nadatien, I., Muhith, A., Budiarti, R., & Ibad, M. (2024). E-counseling development model: Modified Psycho-Spiritual and Spiritual Emotional Freedom Technique (PS-SEFT) on anxiety levels and recovery motivation in pulmonary tuberculosis patients. *Healthcare in Low-Resource Settings*. <https://doi.org/10.4081/hls.2024.11990>
- Nightingale, R., Carlin, F., Meghji, J., McMullen, K., Evans, D., van der Zalm, M. M., Anthony, M. G., Bittencourt, M., Byrne, A., du Preez, K., Coetzee, M., Feris, C., Goussard, P., Hirasen, K., Bouwer, J., Hoddinott, G., Huaman, M. A., Inglis-Jassiem, G., Ivanova, O., Karmadwala, F., ... Mortimer, K. (2023). Post-TB health and wellbeing. *The international journal of tuberculosis and lung disease : the official journal of the International Union against Tuberculosis and Lung Disease*, 27(4), 248–283. <https://doi.org/10.5588/ijtld.22.0514>
- Septiani, F., Erawati, M., & S. (2022). Factors affecting the quality of life among pulmonary tuberculosis patients: A literature review. *Nurse and Health: Jurnal Keperawatan*, 11(1). <https://doi.org/10.36720/nhjk.v11i1.351>
- Sholahuddin, A., & Hariyanto, T. (2024). Nursing Personnel Services in Handling Tuberculosis Patients at Darul Imarah Health Center Aceh Besar District. *KnE Life Sciences*, 1-14.
- Sofiana, L., & Nugraheni, S. A. (2022). Quality of Life Determinant Factors in Tuberculosis Patients in Indonesia: Literature Review. *Jurnal Aisyah: Jurnal Ilmu Kesehatan*, 7(2), 347-354.
- Syakiratin, Q., Wibowo, A., & Febriani, E. (2019). Psychological challenges faced by multidrug-resistant tuberculosis patients: a systematic review. *Berita Kedokteran Masyarakat*, 35(5), 155-161.
- Şenoğlu, H., & Sürücüoğlu, S. (2024). Depremin tüberküloz epidemiyolojisi üzerine etkisi ve güncel tüberküloz verileri. *Türk Mikrobiyol Cemiy Derg*, 54(3), 161–168. <https://doi.org/10.54453/TMCD.2024.17362>
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (TCSB). (2019). *Tüberküloz Tanı ve Tedavi Rehberi*. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1129, Ankara. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tuberkuloz-db/Dokumanlar/Rehberler/Tuberkuloz_Tani_ve_Tedavi_Rehberi.pdf
- Thomas, B. E., Shanmugam, P., Malaisamy, M., Ovung, S., Suresh, C., Subbaraman, R., ... & Nagarajan, K. (2016). Psycho-socio-economic issues challenging multidrug resistant tuberculosis patients: a systematic review. *PloS one*, 11(1), e0147397.
- Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği, Tüberküloz Çalışma Grubu (TÜSAD). (2023). 1-7 Ocak Tüberküloz Haftası Basın Bildirisi. <https://solunum.org.tr/birim/13/tuberkuloz-calisma-grubu/haber/1578/1-7-ocak-tuberkuloz-haftasi-basin-bildirisi.html>
- World Health Organization (WHO). (2023). *Global Tuberculosis Report*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240083851>
- World Health Organization (WHO). (2024). *Global Tuberculosis Report 2024*. <https://www.who.int/teams/global-tuberculosis-programme/tb-reports/global-tuberculosis-report-2024>
- Zaman, K. (2010). Tuberculosis: A global health problem. *Journal of Health, Population, and Nutrition*, 28(2), 111–113. <https://doi.org/10.3329/JHPN.V28I2.487>